

ЕКОНОМІЧНИЙ ВІСНИК ДОНБАСУ

науковий журнал

2012 № 2 (28)

Зміст

НАУКОВІ СТАТТІ

Соціально-економічні проблеми Донбасу

1. Вдовенко Ю. В. Економіко-статистичний аналіз інноваційної діяльності промислових підприємств Луганської області.....	4
2. Прищепя Н. П. Реструктуризація підприємств вугільної галузі як складник стратегії конкурентоспроможності.....	8
3. Мардар Д. О., Міхейчик І. О. Особливості правового положення структурних підрозділів підприємств на прикладі ДП „Луганськвугілля“.....	13
4. Кучер В. А. Практичні аспекти аналізу ефективності кадрової політики промислових підприємств Донбасу.....	18
Міжнародна та регіональна економіка	
5. Павлов К. В. Направлення і форми державної підтримки розвитку малого бізнесу в Белгородській області.....	24
6. Кучерук С. А., Родіна О. Г. Просторова та інституційна інтеграція суб'єктів господарювання за умов сучасного глобального економічного розвитку.....	32
7. Львів В. Ю. Аграрний сектор економіки України в умовах становлення глобалізаційних процесів.....	37
8. Подолонко М. В. Покращення рівня зайнятості населення рекреаційних територій АР Крим.....	43
9. Даглі А. С. Сутність та зміст стратегічного управління розвитком регіону.....	52
Фінанси	
10. Піпін О. В. Розвиток інвестиційного потенціалу підприємств АПК.....	56
11. Павлів В. В. Сучасний стан та проблеми розвитку недержавного пенсійного забезпечення.....	60
12. Комисова М. М., Долженкова К. А. Нововведення в податковому кодексі України для суб'єктів підприємницької діяльності.....	66
13. Матросова Л. Н. Проблеми інноваційного розвитку економіки.....	72
14. Климчук С. В. Фінансове просторство і його інтеграційні пріоритети.....	76
Маркетинг	
15. Бацалай Т. М. Інтелектуальний капітал як специфічна характеристика інноваційно-активного підприємства.....	82
16. Лисенко І. О. Теоретично-методологічні засади організації й управління маркетингом у освітній установі.....	89
17. Сурженко Л. О. Бюджетування як механізм управління бізнес-процесом „маркетинг“ на підприємстві.....	95
18. Кирик С. М. Доцільність маркетингового забезпечення комерціалізації науково-технічної продукції.....	99
19. Лебідь В. М., Бондаренко Ф. О. Управління службою маркетингу на стабільно діючому підприємстві.....	105
20. Косов О. І. Проблемні питання вибору та реалізації маркетингової концепції стратегії проектів енергозбереження на ринку енергоресурсів в Україні.....	109
Менеджмент	
21. Полковников С. А. Построение цепочки создания добавочной ценности как метод принятия управленческих решений.....	113
22. Мазуренок О. Р. Упровадження автоматизованих систем оптимізації продукції машинобудівних підприємств «кодин із напрямів диверсифікації діяльності підприємств.....	118
23. Каличева Н. Є. Напрями визначення ефективності організації робіт при модернізації «олійного господарства.....	125
24. Дорофєєва Г. А., Павлій А. С. Стратегічний підхід в управлінні підприємством в умовах економіки України.....	132
25. Коренюк П. І., Голубенко І. В. Особливості формування ефективної системи управління підприємствами сільськогосподарського машинобудування.....	136
26. Кудріна О. Ю. До питання про економіко-математичну модель організації виробництва на вугле- і газовидобувних промислових підприємствах.....	143
Менеджмент інновацій	
27. Коваленко Н. В., Гонтова Н. В. Сутність поняття „адаптація“ в контексті інноваційного розвитку підприємства.....	147
28. Шаперенков А. В. Сучасні термінологічні контури дослідження інноваційного потенціалу.....	155
29. Ляшенко В. І., Землянкін А. І., Підоричева І. Ю., Бережна Т. Ф. Інтеграційні форми взаємодії в інноваційному ланцюжку: стан і перспективи розвитку в Україні.....	162
30. Лимар В. В. Державні заходи регулювання виробництва та експорту товарів шостого технологічного укладу в Україні.....	185
31. Дюжев В. Г. Інноваційно-восприимчивий підхід к формированию энергосберегающего комплекса предприятия на основе системной оптимизации ресурсов нетрадиционной возобновляемой энергетики.....	191

32.Наливайченко К. В. Інформатизація економічного розвитку сучасних національних компаній	1%
33.Подсолонко В. А., Подсолонко Б. А. Проблеми и перспективи развития экономики, основанной на знаниях ..	202

Менеджмент персоналу

34.Гук Н. А. Нові перспективи забезпечення зайнятості сільських мешканців та розвитку аграрного виробництва в умовах інформаційно-інноваційних реалій	213
35.Цехла С. Ю. Проблеми несоответствия образования и уровня жизни населения.....	219

НАШІ ЮВІЛЯРИ

Гончарову Валентину Миколайовичу - 75!	224
--	-----

РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ ВУГІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ЯК СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Н.П. ПРИЩЕПА,

кандидат економічних наук, доцент,

ДЗ «Луганський національний університет імені Т. Шевченка»

Сучасні підприємства діють в умовах конкуренції, яка носить хаотичний, складний і глобальний характер, що вимагає скорочення часу реакції на зміни в умовах обмежених ресурсів. У сучасній економіці традиційні ресурси діють тільки за умови ефективного використання нематеріальних ресурсів, головною рушійною силою яких є стратегії конкурентоспроможності підприємства. Сьогодні саме стратегічне планування зумовлює конкурентоспроможність підприємства, виступає ключовим ресурсом формування конкурентних переваг підприємства.

Різноманітні теоретичні аспекти та досвід стратегічного підходу до управління конкурентоспроможністю у закордонних компаніях досліджено у роботах таких відомих зарубіжних авторів, як Р. Акофф, І. Ансофф, С. Бир, Е. Голдратт, Р. Дарт, Д. Дей, Д. Деніелс, Б. Карлоф, Т. Коно, Ф. Котлер, У. Кінг, Ж. Ламбен, М. Мескон, М. Портер, А. Томпсон, А. Чандлер, Д. Фахі тощо. Теоретико-методологічні засади та рекомендації з розробки конкурентних стратегій діяльності підприємств в пострадянських країнах викладено у працях В. Афанасьєва, В. Васильченка, О. Віханського, Д. Обремчука, Г. Азоєва, Р. Фатхутдинова, Д. Юданова, А. Воронкової, Л. Шевченко та інших [1 – 8].

Визначна роль вуглевидобувної галузі в економіці країни та зростаючий попит на продукцію галузі зумовили необхідність дослідження специфіки реструктуризації вуглевидобувних підприємств і аналізу проблем, що накопилися в управлінні ефективним функціонуванням цих підприємств. Це дозволило сформулювати основні проблеми в управлінні стратегічним розвитком вуглевидобувних підприємств [9, 10 і ін.]. Однак, практичним питанням і пристосуванню теоретичних основ стратегічного менеджменту до підвищення конкурентоспроможності вуглевидобувних підприємств, приділяється недостатня увага українських вчених і практиків.

Мета статті – дослідження деяких теоретико-методологічних засад формування конкурентоспроможних стратегій підприємств вугільної галузі.

На підставі літературних джерел, що висвітлюють практику розвитку вугільної промисловості, можна зробити висновок, що розвиток підприємств вугільної галузі України відбувається хаотично, без певного стратегічного планування й розробки конкретних

конкурентоспроможних стратегій. Не маючи стратегічного напрямку розвитку всієї вугільної галузі, держава вдалася до реструктуризації окремих її підприємств, зокрема шахт, прийнявши її (реструктуризацію) за стратегію. У більшості робіт економістів, реструктуризація розглядається, насамперед, як сукупність конкретних заходів щодо адаптації підприємств до умов ринкового конкурентного середовища, перетворення на цій основі їх в конкурентоспроможні структури ринку.

Реструктуризація підприємства включає сукупність організаційно-економічних, правових, виробничо-технічних заходів, спрямованих на зміну його структури, системи управління, форм власності, організаційно правових форм, спрямованих на збільшення випуску конкурентоспроможної продукції, підвищення ефективності виробництва, зростання прибутку.

Щодо стратегії, то це процес управління, що забезпечує довгострокові цілі підприємства, а її зміст складається з двох напрямків: формування цільової складової, тобто стратегії результату і визначення пріоритетної моделі поведінки його досягнення, тобто стратегії процесу.

Стратегія й реструктуризація, на перший погляд, є поняттями ідентичними. І так вважалося при проведенні реструктуризації у вугільній галузі, тобто реструктуризація представлялася як стратегія. Тому з'являється необхідність розглянути поняття реструктуризації детальніше.

На сьогоднішній день універсального визначення поняття реструктуризації немає, але скорочено його представляють як зміну структури системи. Однак з урахуванням того, що підприємство представляє собою сукупність різноманітних систем, до яких належать організаційна, економічна, правова, управлінська, фінансова, технічна, виробнича тощо, - можна визначити реструктуризацію як зміну організаційної, економічної, управлінської, фінансової, технічної і виробничої структур підприємства.

Ми вважаємо доцільним більш широке тлумачення реструктуризації. Так, Л. Кальниченко стверджує, що «реструктуризація - це перебудова підприємства, спрямована на підвищення його конкурентоспроможності і здійснювана завдяки змінам у використанні ресурсів і в напрямках діяльності для досягнення цілей підприємства» [9].

В питанні реструктуризації підприємства звертає на себе увагу виділення таких проблем:

- реструктуризація розглядається як комплекс заходів в адаптації підприємств до умов зовнішнього середовища, конкуренції, що змінюються. У роботах фактично всіх економістів підкреслюється, що реструктуризація в Україні обумовлена кризовим станом діяльності підприємств, їхньою слабкою адаптацією до умов ринкового середовища;

- перетворення відносин власності й організаційно-правових форм підприємства. За основу діяльності підприємства розглядається приватна власність на засоби виробництва. У ситуації реструктуризації приватизованих підприємств проблеми приватної власності зводяться головним чином до пошуку «ефективного» власника, стратегічного інвестора. При реструктуризації державних підприємств одним з важливих заходів прийнято вважати їхню приватизацію;

- реструктуризація розглядається як механізм, що здатний вивести підприємство з кризи. Метою реструктуризації є відновлення платоспроможності підприємства, ефективне використання ресурсів, забезпечення умов фінансової стійкості, одержання стабільних доходів, прибутку;

- реструктуризація припускає перепроєктування організаційної структури виробництва і управління, підвищення технічного і технологічного рівня виробництва, які забезпечують скорочення витрат виробництва, поліпшення якості продукції, що випускається, зміцнення позицій на ринку;

- реструктуризація припускає також перебудову фінансової, постачальницької і збутової політики;

- в окремих роботах як найважливіший аспект реструктуризації визнається розробка нової стратегії управління персоналом, формування нової мотиваційної системи.

Широке коло проблем, які приписують реструктуризації, дає підставу стверджувати, що автори теорії реструктуризації намагаються реструктуризацію видати за стратегію.

Але порівняння понять «стратегія» і «реструктуризація» дає підставу визначити, що реструктуризація – це більш вузьке поняття, воно полягає в зміні структурної компоненти підприємства у формі злиття або приєднання. Реструктуризація розглядається також як комплекс заходів з адаптації підприємства до умов зовнішнього середовища, що змінюється, та як механізм, що здатний вивести підприємство з кризи. Але, як свідчить практика, результатами реструктуризації вугільної галузі було закриття шахт, збільшення рівня безробіття, зменшення рівня продуктивності (табл. 1).

Таким чином, здійснювана в Україні реструктуризація підприємств вугільної галузі не дала бажаного ефекту.

На відміну від реструктуризації, результат стратегії – виведення з кризи та визначення стратегічних орієнтирів успішної діяльності підприємства. Отже, реструктуризація – це частина стратегії, її обов'язковий елемент, серцевина виконання стратегії. Це підтверджується такими розмірковуваннями. Стратегічні зміни, якщо вони правильно проводяться, мають системний характер. Вони торкаються усіх сторін підприємства. Однак, можна виділити два зрізи підприємства, які є основними при проведенні стратегічних змін.

Перший - це організаційна структура, другий – організаційна культура. Стратегія робить значний вплив на вибір організаційної структури. Тому необхідно установити, наскільки чинна організаційна структура відповідає стратегії, а потім, якщо це необхідно, провести відповідні зміни, тобто реструктуризацію, а не навпаки.

Таблиця 1

Динаміка основних показників реструктуризації вугільної промисловості в Україні,
2000 - 2009 роки

Україна	2000	2003	2005	2006	2007	2008	2009
Видобуток вугілля, млн. т	164,8	115,7	83,6	75,9	80,0	81,0	80,3
Число шахт (кар'єрів)	268/6	259/7	259/6	260/6	271/5	205/5	197/3
Число зайнятих, тис. чоловік	609	621	527	429	400	380	365
Державні субсидії, % від вартості	75,4	82,2	0	43,7	37,8	6,56*	5,73*
Ріст продуктивності, 2000 р. = 100 %	100	67,7	59,1	65,9	68,5	74,8	79,3
Капіталовкладення, млн. дол. США	Дані відсутні					27,44	247

Виходячи з цього, реструктуризація підприємства може розглядатися в трьох основних напрямках перепроєктування контурів бізнесу: змін організаційної структури підприємства, які торкаються широкого спектру економічного розвитку; перепроєктування організації, її діяльності на підставі корпоративної культури; реструктуризація як елемент перепроєктування організації на основі реформування всіх підсистем підприємства.

Реструктуризація припускає три форми змін. По-перше, побудова економічної моделі організації, що визначає розподіл ресурсів, необхідних для забезпечення ефективності і конкурентоспроможності корпорації. По-друге, формування відповідної фізичної інфраструктури, утіленням якої є фізичні компоненти корпорації: будівлі, заводи. По-третє, перепроєктування архітектури корпорації, що включає реорганізацію роботи і робочих процесів для задоволення вищих цілей і показників підприємства.

Таким чином, концепція перетворення бізнесу будується на тому, що успішне вирішення проблем конкурентоспроможності, ефективного розвитку припускає одночасне

реформування всіх систем підприємства. Зміст реструктуризації в цьому випадку може бути обмежено проблемами в аспекті виробничої функції, перепроєктуванні організації праці, фізичної інфраструктури, оскільки реструктуризація є частиною реформи.

Дослідження свідчать, що реструктуризація в країнах з розвинутою ринковою економікою спрямована на забезпечення конкурентних переваг підприємства, підвищення ефективності виробництва, зростання прибутку і рентабельності. Реструктуризацію, як правило, проводять ті компанії, які незадоволені результатами своєї діяльності.

Реструктуризація може мати характер реформи (повне перепланування організаційної структури, перепроєктування організаційної культури, перетворення бізнесу) чи окремих заходів (купівля чи продаж окремих підрозділів). Але, незалежно від цього, реструктуризація в розвинутих країнах має індивідуальний характер спроби адаптуватися до вже змінених умов конкуренції і на цій основі забезпечити ефективне використання ресурсів, максимізувати прибуток. Необхідність реструктуризації продиктована логікою подальшого розвитку виробничих відносин, форм організації бізнесу як форм прогресивного розвитку продуктивних сил.

Стосовно мети реструктуризації - то усі економісти однакові у тому, що реструктуризація повинна мати характер пристосування кожного підприємства до умов конкурентного середовища. Через те, що всі підприємства мають відмінності по відношенню один до одного, то і програми реструктуризації в даному ракурсі будуть мати форму індивідуальних реформ підприємства, і вони, безсумнівно, будуть відрізнятися один від одного. З іншого боку, у частині робіт обґрунтовано відзначається, що специфіка реструктуризації обумовлена трансформацією командно-адміністративної системи у ринкову економіку. Вона представляє реформу соціально-економічної трансформації підприємства й у цьому ракурсі її характерні риси досить типові для всіх підприємств.

Реструктуризація в аспекті становлення ринкової системи господарювання, формування ринкового конкурентного середовища підприємства фактично має завершений характер. Актуальне значення має реструктуризація в аспекті адаптації підприємства до умов зовнішнього середовища, виходу підприємств із кризи, тобто актуальне значення реструктуризація має як спосіб ринкової адаптації для кожного підприємства окремо. У цій ситуації, безумовно, перехід до політики твердих бюджетних обмежень і закриття нерентабельних підприємств, як пропонують деякі економісти, прихильники "шокових методів", будуть виступати цілком визначеним стимулом до реструктуризації підприємства як способу вирішення проблем підвищення ефективності і конкурентоспроможності. Однак реструктуризація не зводиться тільки до поведінкових мотивів менеджерів.

Реальна ситуація в аспекті "результативності" реформ підприємства стала основою

для визначення реструктуризації як процесу перетворення підприємств у суб'єкти ринкових відносин. Звідси випливає, що реструктуризація повинна розглядатися як реформа підприємства, що має два аспекти: перетворення соціально-економічної форми підприємства й адаптації до умов зовнішнього конкурентного середовища. В аспекті перетворення соціально-економічної форми реструктуризація стосується всіх підприємств. В аспекті пристосування до умов зовнішнього середовища реструктуризація підприємств, за аналогією з реструктуризацією західних компаній, може включати широкий спектр механізмів, способів: перетворення організаційної структури, реінжиніринг процесів, перетворення бізнесу, корпоративної культури і демократизації системи управління і власності й інше. Схематичне уявлення про це дає рис. 1.

Реструктуризація підприємства в аспекті соціально-економічної форми, типу підприємства, тобто в аспекті становлення підприємства як первинної структурної ланки нової економічної системи, звичайно, - прерогатива державного рівня управління економікою. Реструктуризація підприємства в аспекті адаптації підприємства до умов зовнішнього конкурентного середовища - прерогатива самих підприємств, суб'єктів, що мають право прийняти рішення про реструктуризацію.

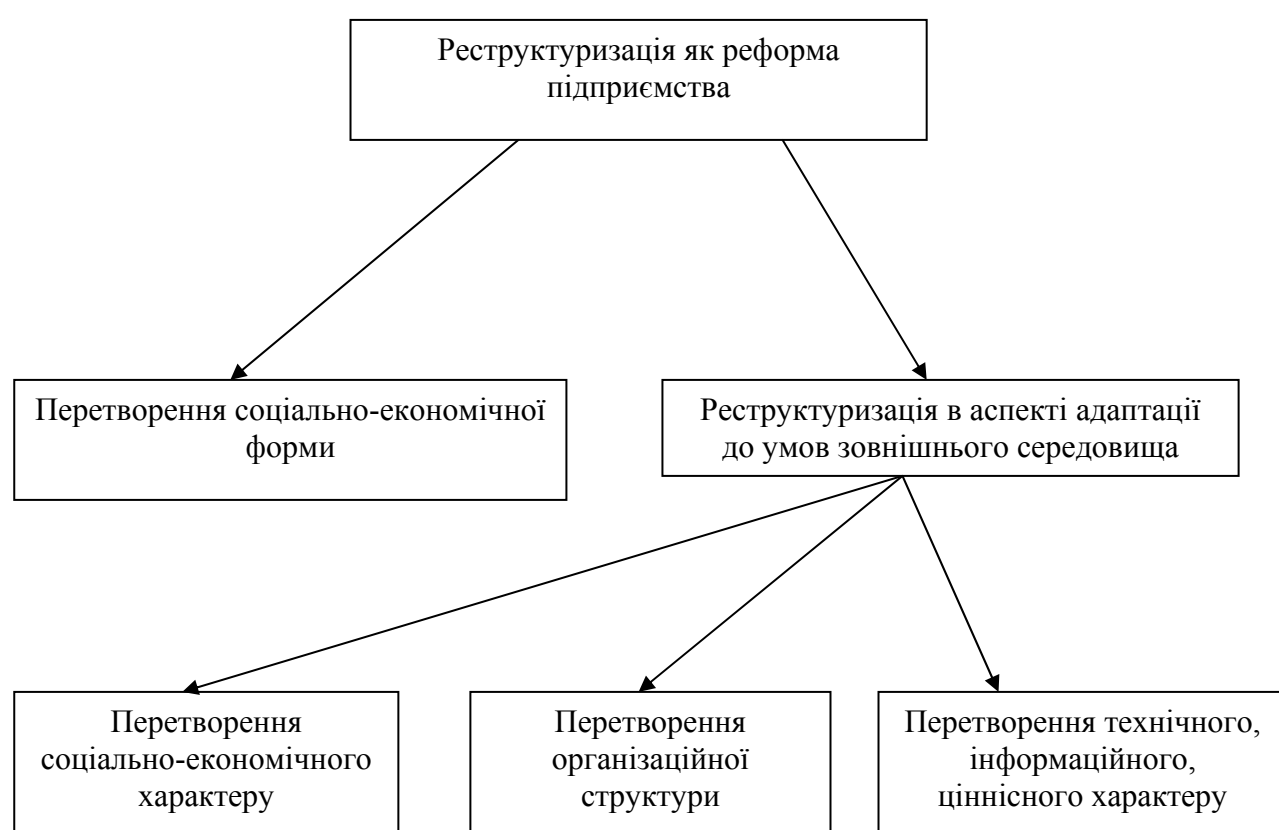

Рис. 1. Реструктуризація як реформа підприємства

Головною метою реструктуризації в аспекті соціально-економічної форми є створення інституціональних основ розвитку підприємств як суб'єктів ринкової економіки, конкурентоспроможних структур ринків недосконалої конкуренції. Реструктуризація як процес адаптації підприємства до умов зовнішнього середовища припускає перепроєктування внутрішнього середовища з метою ефективного використання ресурсів, забезпечення діяльності відповідно до запитів ринку, платоспроможних споживачів. Реструктуризація в аспекті адаптації до умов зовнішнього середовища може включати безліч різних механізмів, способів перетворення діяльності, перепроєктування моделі розвитку.

В економічній літературі прийнято виділяти два види реструктуризації - оперативну і стратегічну реструктуризацію. Оперативна реструктуризація припускає, насамперед, реструктуризацію активів і боргових зобов'язань, у ході яких потрібна розробка схем постачань сировини; визначення методів збільшення обсягів продажів, зниження вартості запозиченого капіталу, оптимізацію основних виробничих процесів і організаційних структур.

Стратегічна реструктуризація є комплексом заходів, спрямованих на досягнення довгострокових цілей конкурентоспроможності підприємств. Змістом стратегічної реструктуризації стає формування нового потенціалу підприємства, досягнення стратегічного рівня конкурентоспроможності.

Таким чином, реструктуризація підприємств - досить складний і багатоаспектний процес перетворення економічної діяльності відповідно до умов зовнішнього середовища, що змінюється. Ходом ринкових перетворень реструктуризація висунута як реформа підприємства, що спрямована на відновлення платоспроможності, збільшення випуску продукції, підвищення ефективності виробництва, перетворення в конкурентоспроможну структуру ринку. Об'єктом реструктуризації є, насамперед, підприємства з недосконалою конкуренцією, що виступають у якості структурної первинної її ланки, визначають міць і могутність країни, перспективи інформаційного розвитку. Такою галуззю промисловості, що потребує структурної перебудови, є вугільна галузь України. Однак, припускаємо, що реструктуризація повинна йти за стратегією, виконання якої передбачає проведення необхідних змін, без яких будь-яка стратегія може потерпіти провал. Тому з повною упевненістю можна стверджувати, що стратегічні зміни вуглевидобувних підприємств вугільної галузі – це ключ к виконанню стратегії, яку обов'язково необхідно розробляти кожному підприємству для виходу з кризового стану і підвищення рівня конкурентоспроможності. Потрібні нові, більш детальні дослідження конкурентних стратегій поряд з планами реструктуризації вуглевидобувних підприємств.

Література

1. **Портер М.** Конкуренция: Пер. с англ./ М. Портер. – М.: Изд. дом «Вильямс», 2005. – 608 с.
2. **Портер М.** Стратегія конкуренції: Пер. з англ. / М. Портер. – К.: Основи, 1998. – 390 с.
3. **Воронкова А.Э.** Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация. / А.Э. Воронкова. – Луганск: ВЛУ, 2000. – 310 с.
4. **Шевченко Л. С.** Конкурентное управление: Учебн. пособие. / Л.С. Шевченко. – Харьков: Эспада, 2008. – 520 с.
5. **Юданов А. Ю.** Конкуренция: теория и практика. / А.Ю. Юданов. – М.: Тандем, 1998.
6. **Азоев Г. Л.** Конкуренция: анализ, стратегия и практика – М.: Центр экономики и маркетинга, 1996.
7. **Фатхутдинов Р. А.** Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление. / Р. А. Фатхутдинов. – М.:Инфра-М, 2000.
8. **Фатхутдинов Р. А.** Стратегический маркетинг. / Р. А. Фатхутдинов. – М.: Интел-Синтез, 2000.
9. **Кальниченко Л. Ф.** Актуальные проблемы повышения эффективности процесса реструктуризации предприятий в Украине // Гос. информ. бюллетень о приватизации. – 1999. - № 10.
10. **Чернявська Є. І.** Реструктуризація підприємства в умовах трансформаційної економіки. Монографія. / Є. І. Чернявська. – Луганськ: Вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2004.

Прищеп Н. П. Реструктуризація підприємств вугільної галузі як складова стратегії конкурентоспроможності

В статті розглянуто проблему реструктуризації підприємств вугільної галузі як комплекс заходів по досягненню довгострокових цілей конкурентоспроможності.

Ключові слова: конкуренція, стратегія, управління, вугільна галузь, реструктуризація.

Прищеп Н. П. Реструктуризация предприятий угольной отрасли как составляющая стратегии конкурентоспособности

В статье рассмотрена проблема реструктуризации предприятий угольной отрасли как комплекс мероприятий по достижению долгосрочных целей конкурентоспособности.

Ключевые слова: конкуренция, стратегия, управление, угледобывающая отрасль, реструктуризация.

Prischepa N. P. Restructuring of enterprises of coal industry as constituent of strategy of competitiveness

In the article the problem of restructuring of enterprises of coal industry as complex of measures is considered on achievement of long-term aims of competitiveness.

Keywords: competition, strategy, management, coal industry, restructuring.